

Vendégszerkesztői előszó

A jelen különszám a 2023. március 22. és 24. között zajló TransELTE nemzetközi fordítástudományi konferencia előadásainak válogatott írásait tartalmazza magyar és angol nyelven. A TransELTE kitűzött célja a fordítóképzés, a fordításkutatás és a fordítói piac kapcsolatának bemutatása és megerősítése. 2024-ben a szakmai és tudományos diskurzus témája azon kompetenciák azonosítása volt, amelyekre a professzionális nyelvi közvetítőknek a 21. században szükségük van. A külföldi és magyar előadók mellett a Fordítástudományi Doktori Program hallgatói is tartottak előadást a témával kapcsolatban jelenleg is folyó kutatásaikról.

Alexandra Krause tanulmányában ismerteti az EMT szakértői csoport fordítói kompetenciakeretének indoklását és történetét, majd felvázolja a 2017-es EMT kompetenciakeret és az új, 2022-es változat közötti különbségeket. Továbbá, a cikk kitekintést nyújt azokra az új kompetenciákra, amelyeket a fordítóképzők végzőseinek a jövőben el kell sajátítani a piaci versenyképességhez, előrevetítve, hogy a 2022-es változat későbbi kiigazításai milyen újdonságokat hozhatnak.

Károly Krisztina cikke áttekinti a fordítástudomány interdiszciplináris területén alkalmazott kutatási módszereket. A fordítás, amely tág értelmezésben a nyelvi közvetítés különböző formáit foglalja magában, igen összetett nyelvi, kognitív, társadalmi és kulturális jelenség, tanulmányozása magában foglalja a célnyelvi szöveget, a szövegértési és szövegalkotási folyamatot, a kontextust, valamint a résztvevőket is. A tanulmány ennek megfelelően a nyelvi közvetítés kutatásának négy irányát (eredmény-, folyamat-, résztvevő- és kontextusorientált vizsgálatok) mutatja be, és ezeket empirikus kutatások példáin keresztül szemlélteti.

Balogh Katalin és *Heidi Salaets* közös írása rövid áttekintést ad egy speciális nyelvi közvetítő, mégpedig a lehallgató tolmács (FoLiTex) munkájáról, speciális készségeiről, rávilágítva a témával kapcsolatban csak korlátozottan rendelkezésre álló ismeretekre és kutatási eredményekre. Kiemelik, hogy a lehallgató tolmács komplex feladataira tekintettel szükség van a nyelvi közvetítők multi-, illetve transzdiszciplináris speciális képzésére.

Eszenyi Réka és *Robin Edina* tanulmánya egy kérdőíves felmérés eredményeit mutatja be, amely az Európai Bizottság Fordítási Főigazgatóságának magyar nyelvi osztályán dolgozó 30 hivatásos szakfordító véleményét és attitűdjeit vizsgálta a neurális gépi fordítás alkalmazása kapcsán. A válaszokból kiderül, hogy a fordítóiparban és a fordítástudományban elterjedt *utószerkesztés* kifejezés problematikus, és hogy az NMT bevonása a fordítási folyamatba a válaszadók szemében kibővítette a hivatásos fordítótól elvárt kompetenciák körét.

Van Waarden Franciska cikke felhívja a figyelmet arra, hogy a tolmácsolási kompetenciamodellek figyelmen kívül hagyják a konzekutív tolmácsolásban a jegyzetelési technikák ismeretét és megfelelő használatát. Tanulmányában hat fordító- és tolmács mesterszakos hallgató jegyzetelési attitűdjeit mutatja be egy vegyes módszeres vizsgálat keretében.

Engel Izolda esettanulmánya azt vizsgálja, hogy a fordítók hogyan alkalmazzák a közérthetőség követelményeit a bírósági ítéletek fordítása során, és megőrzik-e az eredeti forrásnyelvi szöveg egyértelműségét, vagy inkább eltávolodnak tőle. A pilotkutatás a kontrasztív szövegelemzés és a befogadóközpontú módszerek kombinációjának alkalmazásával az igazságügyi dokumentumok érthetőségének értékelését és a büntetőjogi területen hozott bírósági ítéletek olvashatóságának mérhetőségét vizsgálja.

Németh Anikó írása egy kismintán végzett kutatás első eredményeit mutatja be, amely különböző vállalatokat képviselő 10 közép- és felsővezetővel készített interjúkat tartalmaz. A kutatás eredményei azt mutatják, hogy a tolmácsok magas szintű nyelvi kompetenciáján túl az ügyfelek számára az is lényeges, hogy bizalmat építsenek ki a tolmács felé, ebben pedig a tolmács személyisége és megbízhatósága is kulcsszerepet játszik. Ugyanakkor a cikk arra is reflektál, hogy a nagy tétet jelentő üzleti találkozókön a tolmácsok bevonása olykor az ügyfél tárgyalási taktikájának részét képezi.

Olgyay-Fekete Judit, Yang Zijian Győző és Robin Edina közös tanulmánya különböző automatizált minőségértékelő és -becslő módszereket – BLEU, chrF, TER – hasonlít össze az emberi elemzések eredményeivel szakterület-specifikus adatokon. A kutatás arra a kérdésre keresi a választ, hogy az automatizált értékelő módszerek tükrözik-e a gépi fordítás, az utószerkesztett és a lektorált szövegek közötti különbségeket. Az eredmények azt mutatják, hogy dokumentumszinten a referenciaalapú módszerek jól tükrözik a minőségi eltéréseket, összhangban a humán elemzésekkel, míg a minőségbecslési módszerek nem képesek ugyanerre.

Végezetül *Csiborné Horváth Andrea* tanulmánya egy kismintás próbakutatás eredményeit mutatja be, amelynek célja a fordítási kompetencia fejlődésének vizsgálata a fordított szövegekben azonosítható hibák típusának és számának, valamint a fordítók explicitációs és implicitációs tendenciáinak tükrében. Az eredmények azt sugallják, hogy érdemes további kutatásokat végezni a fordítói kompetencia fejlődésével kapcsolatban a fordítási univerzálék kontextusában.

A jelen különszám tanulmányai a fordítás- és tolmácsolástudomány különböző részterületeit ölelik fel, betekintést nyújtva a fordítóipart, a fordítóképzőket és a fordítástudományt egyaránt foglalkoztató kérdésekbe, a doktori programban folyó jelenlegi kutatási területek sokszínűségébe. A tanulmányok lektorálásában a hazai fordítástudomány képviselői vettek részt, és segítették a szerkesztőket a bírálati és lektorálási folyamatban: *Kóbor Márta, Kovalik-Deák Szilvia, Seidl-Péché Olívia, Seresi Márta, Szabó Csilla, Szilárd Szilárd*. Hálás köszönettel tartozunk a munkájukért. A cikkek olvasását jó szívvel ajánljuk mind az egyes területek iránt érdeklődő olvasók, mind az e területeken már jelenleg is publikáló vagy a jövőben elmélyedni kívánó szakemberek figyelmébe.

A kötet szerkesztői:
ROBIN EDINA, ESZENYI RÉKA